

theologiestudie verschuivingen in de sociale samenstelling van de studentenpopulatie teweeg?’²¹ berust niet op bronnenstudie, maar vloeit voort uit slechte navolging van P.T. van Roodens studie over de professionalisering van de Nederlandse predikant (vgl. 221v., 277, 289, 335).²² Als de theologische hoogleraren inderdaad de mogelijke schadelijke gevolgen van de instroom van studenten uit de lagere klassen voor ‘de beroepsgroep’ hadden willen registreren, teneinde die instroom tegen te gaan door ‘een gericht beurzen- of examenbeleid’ (222), en zo zich dienstbaar te maken aan het ‘gericht programma’ (277) van de predikanten om hun eigen sociale status te verhogen, dan hadden ze dat binnenskamers gedaan en niet via lijsten die in veelvoud in het academie-archief werden opgeborgen.

Voor zover er schommelingen zijn aan te tonen in de sociale herkomst van de theologiestudenten (grafieken 8.5, 8.6), zijn die toe te schrijven aan externe factoren en niet aan een bewust faculteitsbeleid. De kortstondige toeneming van het aantal elitezonen in de jaren 1830-1835 valt bijvoorbeeld te verklaren uit de toen snel opkomende, maar in de tweede helft van de jaren dertig weer spoedig wegebbende golf van nationalistische gevoelens. De in totaal 83 Groninger theologen-flankeurs die in de jaren 1830-1832 voor het vaderland dienden, hadden in dezen het goede voorbeeld gegeven.²³ De groei van het aantal zonen uit de burgerij of boerenstand (vgl. 363) in de jaren twintig ten koste van nakomelingen van de geleerde stand (onder wie veel predikantszonen), die dan in de periode vanaf 1836 weer afneemt ten voordele van laatstgenoemden, kan verklaard worden door de overheidsmaatregelen van 1820 en 1836. In laatstgenoemd jaar werd het aantal rijksbeurzen voor alle studenten beperkt, de in 1820 ingevoerde algemene subsidie voor theologische studenten verviel, maar het in 1820 ingevoerde hoge academiégeld voor predikantskinderen bleef bestaan. In 1843 kwam daar nog bij, dat alle rijksbeurzen (behalve de lopende) geschrapt werden.²⁴ Daarnaast zal de periode van slechte arbeidsperspectieven in de jaren dertig en veertig een rol hebben gespeeld (waarover straks meer). Tenslotte kan meegespeeld hebben dat de meer orthodoxe Utrechtse opleiding voor bepaalde personen aantrekkelijk werd. In 1855 voerde de botanicus H.C. van Hall in een rapport voor de senaat drie redenen aan voor het feit dat Groningen weinig wervingskracht had. Achtereenvolgens waren dat: de dominantie van de liberale richting in Stad en Lande, de dominantie van de Groninger richting in de hervormde stadskerken en het feit dat de stad een spoorwegverbinding ontbeerde.²⁵

Dubbele namen

Caljé hecht terecht aan prosopografisch onderzoek, maar voert

recensielijst van theologische propedeuten, gebeurde dat niet bij de theologenlijst; op de theologenlijst van 1841 staat zijn naam als eerste.

¹⁸ Van Allen komt niet voor op de door mij geraadpleegde theologenlijst van 1840; Arch. Senaat 463. Afgaand op Caljé (‘de theologiestudenten van het cohort 1840 waren ... allemaal present in de lijst’; *Gron. universiteit*, 279) stond Van Allen wel op een door hem aangetroffen lijst – of is zijn mededeling onterecht?

¹⁹ Voor een afdoende conclusie zou er onderzoek gedaan moeten worden in de universiteitsarchieven van Leiden en Utrecht en Amsterdam: komen daarin vergelijkbare theologenlijsten voor?

²⁰ Zelf heb ik zulke vroege lijsten niet aangetroffen; zie echter boven, n. 11 en 12.

²¹ C. Hooijer, *Kerkelijke wetten voor de hervormden in het Koninkrijk der Nederlanden*, Zaltbommel 1846, 393; vgl. B.J.L. de Geer, ‘De regeling van het hoger onderwijs in Nederland in 1814’, in: *Nieuwe bijdragen voor regtsgeleerdheid en wetgeving* 1869, 212-272, m.n. 271.

²² P.T. van Rooden, ‘Van geestelijke stand naar beroepsgroep. De professionalisering van de Nederlandse predikant’, in: dezelfde, *Religieuze regimes. Over godsdienst en maatschappij in Nederland 1570-1990*, Amsterdam 1996, 46-77. Zie voor een eerdere kritiek op